

eski eser kaçakçılığı

Veysel DONBAZ

Geçen Sayıdan

Osmanlı İmparatorluğu devrinde yad ellere gitmiş kıymetli eserlerimizin arasında şüphesiz Zeus Tapınağının bu yük yeri vardır. Bergama kralı II. Eumonos tarafından, tanrı Zeus adına İ.Ö. 166 yılında inşa ettirilen, Hellenistik çağın bu şaheseri de bugün Doğu Berlin'de bulunmaktadır. 1877 yılında Alexandr Konze, Prusya kiralıyet ailesinin davetlisi olarak Berlin'e gitti. Çok fakir olan müzeye eser temin etmek

için, İzmir'de mühendislik görevi yapan Carl Humann'la temas ederek, daha önce Ege yöresinden gönderdiği "Ölen İskender" gibi eserler göndermesi için onu görevli kıldı. Carl Human padişah'ından eserlerin kurtarılmasına izin verecek bir ferman kopardı. M.S. 200 yılında yazılmış olan bir kitapta Bergama Tapınağı ile ilgili şu satırları buldu: Numara 14 Bergama Tapınağı, Mermerden yapılmış olup 40 ayak yüksekliğindedir. Devlerin savaşını tasvir eden nefis ka-

bartmalarla doludur. Carl Humann, Aleksandr Konze'nin gönderdiği bu bilgi üzerine, 4-5 işçi ile 14 günde 17 bu yük kabartma buldu. Çalışmalar devam ettikçe, her çeşit heykel, torso, iyon sütun başlıkları vb. eserlerde birbirini izledi. Bunların hepsini 36 diplomatik ambalajla Berlin'e göndermiştir. Carl Humann'ın eser kaçırıcılığı burada son bulmamış 1888 yılında aldığı bir imtiyazla Zencirli eserlerini kazmaya başlamış ve 6 yıl boyunca istiflediği eserleri 20 kağıt ile İskenderun limanından yurt dışına göndermeyi başarmıştı. Carl Humann'ın mezarı Bergamadır, 10-15 yıl önce İzmir'de gömülü olduğu yerden alınarak, Almanlar'ın isteği üzerine Bergama sunağının boş temeli yakınına gömülmüştür.

1907 yılında, Alman İmparatorunun yakın dostlarından Baron Maxs Oppenheim Teli-Halaf daki eserleri ortaya çıkartmak için hükümetten izin almıştı. Kazı esnasında çıkacak bütün eserlerin hepsinin Türk malı olacağı tarzında bir de hüküm bulunmasına rağmen fermanda; kazıya komiser olarak katılan Ahmet Dürrü beyin sıkı kontrolüne rağmen 24 sandık eser Alman Konsolosluğundan dışarıya gönderilmiştir. Eserler kaçırılmadan önce Halep valisi Hüseyin Kâzım Bey imzasını taşıyan önemli kaydıyla gönderilen raporda, Halaf kazısından çıkan eserlerle dolu 24 sandığın gönderilmeye hazır olarak Alman Konsolosluğunda durduğunu bildirmiştir. Sefir Baron Marsol "bazı resmi evrakın Hamburg'a gönderilmesine mani olduğu için Halep valisinin cezalandırılmasını" isteyen şikayetnamesini hükümetimize göndermiştir. Vali Hüseyin Kâzım Bey'in sandıkların ağına kadar eski eserlerle dolu olduğu tarzındaki ısrarı üzerine, Alman Büyükelçisi "Sefarete ait resmi evraklarla dolu bulunan sandıklar hususunda verilen yazılı teminata rağmen, sandıklara el konulması hususu fevkelâde üzdü, eğer sandıkların konsolosluğa teslimi hükümetçe temin edilmediği takdirde, bu bir harp sebebi sayılacaktır" demekle son sözü söylemiş oluyordu. Olay, bu derece ciddileşince Babilî yelkenleri suya indi-

sanatçı bir zevke sahip olması önemli..."

— Biraz da Babanızın sanat çalışmalarından bahseder misiniz?

— "Odasına çekilir, zamanının çoğunu resim yaparak geçirirdi. Resim sanatının tekniğine çok iyi vakıftı. Figüratif ve non-figüratif denemeler yaptı, başarılı ürünler verdi. Son zamanlarında non-figüratif çalışmaları çok önemsemi ve benimsedi. Ancak ondan önce yaptığı resimler, klâsik dönem ile non-figüratif dönem arasında yaptığı resimler şiir dolu, kendisini tam aksettiren, kendine özgü bir çalışma idi. Bu beğenimi kendisi nasıl karşıladı bilemem ama benim çok sevdiğim çalışmalarıydı. Kendisinin de bir defa "Bu tür çalışmalarda kalabilirdim" dediğini anımsıyorum. O devrede şiir, duygu, mükemmel pentür özellikleri ve kompozisyon vardı. Görmesini bilenler için bariz bir özellik, bir orijinalite vardı. Çok yönlü bir sanatçıydı diyebiliriz. Paris'de bulunduğu sıralarda, Hocası, heykele daha yetenekli olduğunu söylemişti. Fakat Babam: "Bu tür çalışmaya yönelemedim, o çok daha fazla güç ister" dedi. Resim çalışmalarını sever, siyah-beyiz tanzimini esas tutardı. Bu tür çalışmalarında çok başarılı oldu. Onu ve bizleri mutlu eden bir de şu olay vardır; Brüksel'den, goblen duvar halısı dokumak için desen istemişlerdi. Babam bu konuyu resim kadar önemsemedi, Bu nedenle dokumalar üzerinde kendi imzasının bulunması gibi bir şart üzerinde durmadı. Sanırım o nedenle kendisini çok özgür hissetti ve o özgürlük içinde çalıştı. Ve Brüksel'e 250'ye yakın

desen gönderdi. Her sene bu desenlerden bir kısmı satın alınırdı. O para ile babam, Avrupa'da 2-3 ay geçimini temin eder ve müzeleri dolaşırdı. Böylece Avrupa ve Amerikan saantını yakından izleme, tanıma olanağını buldu. Maalesef bu desenlerin kopya ve dıaları elimizde yok. Çok az sayıda dıa var. Göndermediği bir kaç kopya da var elimizde ama en iyileri değil. Bu halı desenleri ayrı bir dünya idi. Hari-kulâde desenler yaptı."

O ana kadar ilgi ile bizleri dinleyen Ozan Sağdıç:

— "Her çalışmasında, gereği ne ise, onu bütün becerisiyle gerçekleştirmeye, dekoratif bir yaratma meydana getirmeye özen gösterirdi. Fantastik çalışmalar yaptı. Pentür kurallarından âzade hissederdi kendisini." diye ilâve ediyor.

Olca Hanım yeniden anılar deruasının hüzümlü ve heyecanına dalıyor:

— "Sanat çalışmalarındaki titizlik gibi sanatçıların niteliklerinin değerlendirilmesine de çok dikkat ederdi ve her sanatçının sahip olduğu değeri mutlak değerlendirirdi. Daima bir hüzümlü duyarak kendi iç dünyasında yaşadı. Uyumsuzluğunun verdiği acıyı resim çalışmalarında unutmak isterdi sanki. Büyük bir hoşgörüyü sahipti. Anlaşamadığı insanlardan uzak dururdu belki ama yine de severdi. Belki de sanatçının yazgısının yalnızlık olduğunu biliyordu. Yine de, yeterince anlaşılama-

(Arkası 22. S. de)

riyor, vali Hüseyin Kâzım ağlayarak istifasını veriyordu. Böylece 7 yıllık kazının mahsulü kıymetli eserlerimizin büyük bir kısmı resmi evrak (I) kisvesinin koruyuculuğunda sınırlarımızdan çıkıyordu.

Bu kaçırma olaylarının büyük bir kısmı Arkeolojik kazı izninin ardından, tesmi mercilere yapılan baskılarla, hediyeye veya bağış bünyesinde görünmüştür. Ancak bir kaç tane değerli hazinemiz de gizlice kaçırılmıştır. Bunlardan bir tanesi, Heinrich Schliemann'ın Truva'dan götürmeyi başardığı değerli kıraliyet hazinesidir. Diğerleri ise, henüz hatıralardan silinmemiş olan Dorak Hazinesidir.

Truva, Çanakkale Boğazı civarında, bugünkü Hisarlık denilen mevkide inşa edilmiştir ve Dümrek ile Menderes çayının karıştığı yerde yer almaktadır. Eski ismi Hallespontos olan Çanakkale boğazı kıyısında, Skamandros ve Simoeis ırmakları topraklarını ayıran kayalık bir tepelik üzerindeki kalıntıları 9 ayrı kültür yerleşmesinin izlerini taşır. Kendine özel bir mimari yapısı olan antik şehrin arkeolojik buluntuları arasında madeni eşya ve kemikten yapılmış aletler ve hançerler yer alır. Truva I Blegen tarafından İ.Ö. 3000-2500 yılları arasına tarihlenir. Truva 1870-1890 yılları arasında, esas mesleği tüccarlık olan Heinrich Schliemann tarafından kazılmıştır. Ölümünden sonra kazılara bir mimar olan Wilhelm Dörpfeld devam etti. Bir yıl süren mimar Dörpfeld'in kazısını, Cincinnati Üniversitesinden Prof. Carl Blegen yürütmüş yedi yıl süren kazılar sonunda Schliemann ve Dörpfeld'in yapmış olduğu yanlışları düzeltmiştir. Dörpfeld Truva'da dokuz mimari tabakası tespit etmiş. Blegen ise bunları aynen koruyarak, her kattaki yerleşme merkezlerini bulmuş ve bunları harflerle belirtmiştir. Yalnızca Truva, I, on yerleşme katından oluşmuştur. Etrafı bir çok sur duvarıyla çevrili olan I tabakanın içinde megaronlar da görülür. Truva VII tabakası, VI tabakanın bir devamı olup, sur duvarları ve evler yeniden yapılmış, bir savaş sonucu iyice tahrip edilmiştir. Bunun Homeros'un eserinde geçen savaş olduğu sanılmaktadır. İ.Ö. 1250 yıllarında şehir tahrip edilmiştir. Truva VIII yerleşmesi VII katta kurulmuş olan bir yunan yerleşmesiydi. IX. kat ise Hellenistik ve Roma yerleşmesiydi. Kısaca katlarını ve tarihî yerleşimini vermeye çalıştığımız Truva'daki meşhur kiral hazinesinin kaçırılmasını

SARMAL

*Cücük sevgine karşı toplama benden parsa
Canım dışında verdim çıkınımda ne varsa
Ya bu sarmaldan kurtar uzat ak ellerini
Ya hiç tanımadım de beni kimler sorarsa*

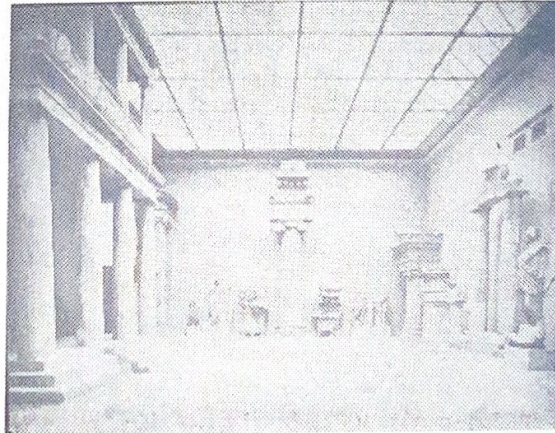
METİN ÜNSAL

sağlamış olan Schliemann, bakkal çıkarcılığından altın bankasının sahipliğine varan ilginç yaşamında, kendine özel bir düzenle bir düzineyi aşan diğ öğrendikten sonra; çocukluğunda babasının kendisine okuduğu Homeros'un destanlarında geçen olaylarla beslenmiş hayellerle Hisarlık tepesini kazmağa başlamıştır. Esasında, kazıya başladığı zaman çoktan dünyalığını tutmuş, devrinin en varlıklı kişisi olmuştu. İngilizce, Fransızca, Flemenkçe, İspanyolca, Portekizce, İtalyanca, İsveççe, Lehçe, Rusça, Yunanca, Arapça ve Latince dillerini kendine özel buluşu olan bir metotla 6 hafta gibi kısa aralıklarla öğrenmişti.

Bağımsız araştırmaalrını sürdürmek için, milyonlar içinde yüzdüğü ticareti bırakmak zorunda kalacağı için sonlara bıraktığı Yunanca'yı da öğrenince, Homeros'un eserindeki tasvirlerden de yararlanarak Hisarlık mevkiinin eski Truva olması lazım geldiğine kanaat getirerek 1870 yılında kazılara başladı. Yılda 3-4 ay çalışarak hazineyi aradı. Yunanlı kazarısı da kendisine çalışmalarında eşlik ediyordu. Kazı yaparken 250 bin metre küp toprağı hallaç pamuğı gibi atfı. Nihayet 1873 yılında, yaptığı araştırmalardan bıkip-usandığı, daha fazla bir şey bulamayacağını düşündüğü bir sırada talihi güldü. 28 metre derinlikte, her an

çökmek tehlikesi gösteren duvarlara aldırmadan, kendisinin Priamos'un sarayı kabul ettiğı kısımda, yıllardır hayalini dolduran altının görüntüsüyle irkildi. İşçileri doğum günü bahanesiyle serbest bıraktıktan sonra, karısının kırmızı şalını alıp çukura atladı. Sevincinden deliler gibi çalışarak altınları, Fildişlerini, pırlantaları şala doldurdu. Kendisinin Priamos'un hazinesi zannettiğı, esasında ise ondan 1000 yıl daha eski bir kırala ait olan hazineyi önce bir kulübeye, sonra bir köye, daha sonra da Atina'ya götürdü. 1874 yılında olay duyulunca, evine baskın yapan Türk makamları bir şey bulamadılar. O zaman İstanbul Arkeoloji Müzeleri müdürü olan Dr. Dethier Schliemann hakkında dava açtı. Atina'da görülen dâvâda Schliemann 10 bin Fransız frangını ödemeye mahkum edildi. Emsalsiz bir el açıklığıyla cezasını 50 bin franga yükseltmiş ve mahkeme kendisini 4-5 ay Türkler için bedava çalışmasını da şart koşmuş olduğu için gelip bunu da tamamlamıştır. Truva'nın kaçırılan ziynet eşyasının şunlar olduğu söyleniyor: 2 altın taç, 12270 yüzük, 24 altın kolye, 8706 parça küpe, altın düğme, inci vb.. 1 som altından şişe şeklinde kap, 4066 parça kıymetli

Çeviriniz

Sergiler Sergiler Sergiler Ser

ankara sergileri

Nüzhet İSLİMYELİ

ERBİL SERGİSİ

Genç Sanatçılarımızdan Mehmet Erbil'in Türk-İngiliz Kültür Sanat Galerisi'nde, 9 ocak günü açılışı yapılan sergisinde kendisini aşamalı bulduk. Bu aşama, ciddi ve ağırbaşlı yapıtlarında daha çok göze çarpıyor ve doyurucu oluyordu. Kimi oyunlara dayalı yapıtları ise, belirtmeye çalıştığımız düzeydeki yapıtlarıyla eş değerde değildi.

madenî plak, 16 adet heykelel, işte Truva hazinesinin dökümü böylesine akıl durdurucu..

Eserlerimizin yadellere gidişinden duyulan üzüntü, bir kısım yetkili makam sahiplerini harekete getirmiş ve ilk olarak Tophane Müşiri Ahmet Fethi Paşa bir müze kurmuştur. Daha çok askeri malzemenin oluşturduğu bu eserler de modern teşhir ve koruma imkanlarından mahrumdu. Eserlerin korunması hususunda ilk tesirli nizamnâmeyi 27 Mart 1873'de Reşit Paşa çıkarmıştı. Bu nizamnâme koruyucu ve etkili değildi, çünkü çıkan eserlerin ancak üçte biri bize kalıyordu. Diğer üçte ikisi mal sahibi ile kazı yapana kalıyordu. Dr. Dethier'in yerine geçen Osman Hamdi Bey ilk derli toplu Nizamnâmeyi müdürlüğe başladığı yıl olan 1881'de çıkarttı. Daha sonra da 1906 yılında bunu biraz daha tesirli hale sokan değişikliği yaptırdı. Müze müdürlüğü görevinde, kendisine müdür yardımcısı ünvanıyla yardımcı olan Kardeşi Halil Edhem Bey'in de bitmez tükenmez enerjisiyle, Türkiye'nin ilk Asar-ı Atika Müzesini kurmuştur. Toplam olarak 50 yılı aşan hizmetleri devamınca, bu iki kardeş ellerinde müessir bir hizmetnâme olmadan sırf şahsi nüfuz ve gayretleriyle pek çok esere kanat germişler ve dışarıya çıkılmalarını önlemişlerdir. Gerek Osman Hamdi Bey, gerekse Halil Edhem beyler

Kanımızca avan gortlik, sanat temelinin sözgötürmezlik içinde güçlendirilmesinden sonra yönelinecek bir yoldur.

BOZTAŞ SERGİSİ

Vedat Can'dan sonra Galeride Z'de düzenlediği sergisiyle Mehmet Boztaş bizlere renkli dünyasını sundu. Bu renkli ressamın bütün yapıtları mutluluk

bu husustaki üzüntülerini zaman zaman basına da intikal ettirmişler ve eserlerin daha iyi korunması hususunda acil kanun hükmünün gerekliliğine işaret etmişlerdir. "... bu babda bir kanun yapılarak hüsn-ü muhafazaları için bir çareyi acil bulunmayacak olursa, çok geçmeden mahvları muhakkaktır". Şehbal Dergisi sayı 36, 15 mart 1911 tarihli yayından aldığımız pasaj bu hususu vurgulamaktadır.

Arkası Var.

verici düzeydeydi ve sergi bütününden düşen de yoktu.

Özel Sergiler düzenlemiş ve başlıca karma sergilere katılmış olan sanatçının Ankara'mızda düzenlediği ilk sergisiydi bu kuşkusuz. Ankara Sanat çevresi bundan mutluluk duydu. Boztaş, 1974 İst. Akademi çıkışlı ve halen İzmir - Buca Eğitim Fakültesi öğretim görevlisidir.

Galeride 7, gerçekten tutarlı sergiler veriyor bizlere.

TÜRK - S. ARABİSTAN K. D. SERGİSİ

Güzel Sanatlar Galerisinde düzenlenen Türk - Suudi Arabistan Kültür Derneği sergisi çok yönlü bir sergiydi. Ne var ki, konumuz olan plastik sanatlar alanlarını ilgilendiren işler sınırlıydı. Dış ülkeden kimi resimler ve hat sanatı örnekleriyle Mediha Sözer'in resim ve vitrayları, bizleri ilgilendiren ürünler oldu.

Ne var ki, bu sergi bütünyle iyi organize edilmişti.

Ş. KAYGUN SERGİSİ

Bu genç sanatçımız, bu son sergisinde, konturlara dayalı bir aşamadaydı. Bir yaratıcı gücü bu.

M. Erbil, Sonbahar tadı.

